

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

А. В. Пантелеймонов_

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методологія історичного дослідження

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ магістр _____

галузь знань _____ 03 гуманітарні науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 032 Історія та археологія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ 032 Історія та археологія _____
(шифр і назва)

спеціалізація _____ Історія та археологія _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____
(обов’язкова / за вибором)

факультет _____ Історичний факультет _____

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету (інституту, центру)

“__15__” _____ червня _____ 2018__ року, протокол №_6_

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Кісельова Юлія Анатоліївна – канд. іст. наук, доцент кафедри історіографії, джерелознавства та археології.

Програму схвалено на засіданні **кафедри історіографії, джерелознавства та археології**

Протокол від “__24__” _____ травня _____ 2018__ року №_9_

Завідувач кафедри _____

(підпис)

С. І. Посохов
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією **Історичного факультету**

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “__08__” _____ червня _____ 2018__ року №_10_

Голова методичної комісії _____

(підпис)

О. І. Тумаков
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Методологія історичного дослідження” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

Напрямок 0.32 «Історія та археологія»
(шифр, назва напрямку)
Спеціальність 0.32 «Історія та археологія»
(шифр, назва спеціальності)

Предметом вивчення навчальної дисципліни є принципи пізнання минулої історичної реальності актуальні в сучасній історіографічній ситуації.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання

Курс має на меті сформувати у слухачів усвідомлення важливої ролі методологічного знання в сучасній пізнавальній ситуації та допомогти студентам оволодіти навичками методологічного аналізу та синтезу при проведенні власних наукових досліджень.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- Формування у студентів загальних уявлень про методологію історичного дослідження як окремої галузі знання та її зв'язок з іншими дисциплінами методологічного профілю.
- Ознайомити з сучасними тенденціями розвитку теоретико-методологічної думки в галузі історичного пізнання.
- Навчити критично оцінювати та використовувати новітні розробки у галузі методології історії в процесі проведення конкретно-історичних досліджень.
- Сприяти виробленню у студентів критичного мислення та здатності до методологічного аналізу.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	2-й
Лекції	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття	
год.	год.

Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
88 год.	год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

знати:

- орієнтуватися у сучасних теоретичних концепціях та підходах в галузі історичних досліджень;
- усвідомити механізм вироблення теорій та їх впровадження в практику конкретно-історичного дослідження.

вміти:

- критично оцінювати сучасні методологічні тенденції розвитку історичної науки;
- робити усвідомлений вибір методологічного інструментарію для вирішення конкретно-історичних досліджень;
- на основі здобутих знань вміти писати проекти історичних досліджень, що можуть бути конкурентоспроможними у грантових конкурсах.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні проблеми історичного пізнання.

Тема 1. Методологія історичного знання як предметна галузь. Методологічні повороти у другій половині XX ст.

Зміст. Наукові кризи у гуманітаристиці XX століття. Роль методології в сучасній науці. Значення методології для проведення конкретно-історичного дослідження. Методологічні повороти другої половини XX ст. та народження «нових історичних наук».

Тема 2. Методологічні повороти у другій половині XX ст.

Зміст. Зародження історизму. Огляд сучасних теоретичних концепцій розуміння історичного часу: концепція Р. Козеллека, історичний час в теорії історії І. Савельєвої та А. Полетаєва, концепція презентизму Ф. Артога та історія пам'яті.

Тема 3. Історія в системі суспільних наук.

Зміст. Специфіка міждисциплінарних досліджень минулої реальності: особливості дослідницьких практик та організації проведення досліджень в історичній науці та інших суспільних науках. Історія міждисциплінарних взаємодій історичної науки. Результати сучасних міждисциплінарних взаємодій: історична соціологія та соціальна історія, економічна історія та історична економіка, історична психологія.

Розділ 2. Актуальні дослідницькі практики сучасної історичної науки

Тема 4. Нова соціальна історія

Зміст: Соціальний поворот та нова соціальна історія. Історія знизу, робоча історія, історія повсякденності.

Тема 5. Нова культурна історія.

Зміст: Антропологічний поворот та нова культурна парадигма історичної науки. Дослідження у галузі соціокультурної історії.

Тема 6. Мікроісторичні підходи в історичних дослідженнях.

Зміст. Передумови появи мікроісторичних досліджень. Характерні риси мікроісторичного аналізу. Школи мікроісториків: італійська школа мікроісториків, мікроісторичні дослідження в німецькій історіографії, дослідження казусів – російська школа, мікроісторичні дослідження представників школи «Анналів». Фрагментація історичних досліджень. Проблема поєднання мікро- і макро- аналізу.

Тема 7. Сучасні макроісторичні концепції.

Зміст. Сутність стадіальних макроісторичних підходів. Стадіальні теорії: теорія модернізації, формаційна теорія, концепція постіндустріального суспільства, концепція «кінця історії» Ф. Фукуями. Цивілізаційні теорії: А. Тойнбі, С. Хантингтона. Теорія світ-системної економіки І. Валлерстайна.

Тема 8. Історія емоцій: теоретичні основи та концептуальний інструментарій.

Зміст. Теоретичні передумови виникнення історії емоцій: між універсалізмом та соціальним конструктивізмом. Концептуальний інструментарій історії емоцій. Перспективи історії емоцій.

Тема 9. Проблеми та методи сучасної біографістики.

Зміст. Сучасні завдання історичної біографістики. Інтелектуальна біографія, модальна біографія, контекстуальна біографія, аналіз девіантної поведінки, герменевтична біографія. Теоретичні засади психобіографістики. Просопографічні дослідження.

Тема 10. Історія пам'яті.

Зміст. Зародження дослідницького напрямку історії пам'яті. Концептуальний інструментарій студій з історії пам'яті.

Тема 11. Історія понять.

Зміст. Роль понятійного апарату у конкретно-історичному дослідженні. Історія понять як дослідницьке поле. «Історія понять» Р. Козеллека: поняття як простір досвіду та горизонт очікування. Підхід до «історії понять» Дж. Покока и К. Скіннера на основі контекстуального аналізу.

Тема 12. Феноменологічна концепція джерелознавства.

Зміст. Поняття історичного джерела у феноменологічній концепції джерелознавства. Історичне джерело як елемент інформаційної системи суспільства. Перспективи міждисциплінарної взаємодії з позиції феноменологічної концепції джерелознавства. Історія як строга наука.

Тема 13. Інтелектуальна історія.

Зміст. Історія ідей. Завдання інтелектуальної історії. Культурна парадигма у сучасних студіях з інтелектуальної історії.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог го	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні проблеми історичного пізнання												
Тема 1. Методологія історичного знання як предметна галузь.	10	4				6						
Тема 2. Методологічні повороти у другій половині XX ст.	30	4				26						
Тема 3. Історія в системі суспільних наук.	10	4				6						
Разом за розділом 1	50	12				38						
Розділ 2. Актуальні дослідницькі практики сучасної історичної науки												
Тема 4. Нова соціальна історія	8	2				6						
Тема 5. Нова культурна історія.	8	2				6						
Тема 6. Мікроісторичні підходи в історичних дослідженнях.	8	2				6						
Тема 7. Сучасні макроісторичні концепції.	4	2				2						
Тема 8. Історія емоцій: теоретичні основи та концептуальний інструментарій.	8	2				6						
Тема 9. Проблеми та методи сучасної біографістики.	8	2				6						
Тема 10. Історія пам'яті	6	2				4						
Тема 11. Історія понять	10	2				8						
Тема 12. Феноменологічна концепція джерелознавства	6	2				4						
Тема 13. Інтелектуальна історія.	4	2				2						
Разом за розділом	70	20				50						
Усього годин	120	32				88						

4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денне відділення)	Кількість годин (заочне відділення)
1	Ознайомлення зі статтями М. Филиповича та Ю. Зозуляка та написання огляду дискусії з приводу постмодернізму	6	

2	Ознайомлення з працями І. Савельєвої та А. Полетаєва, щодо проблем теоретичності історичної науки	8	
3	Ознайомлення із працею: Словарь основных исторических понятий: избранные статьи в 2-х тт. – М., 2014	16	
4	Ознайомлення з особливостями історії повсякдення на основі аналізу праці: А. Людтке "История повседневности в Германии: новые подходы к изучению труда, войны и власти"	8	
5	Ознайомлення з працею: Дорнтон Р. Великое кошачье побоище и другие эпизоды из истории французской культуры	8	
6	Аналіз біографічної роботи: Грыцак Я. Национализируя многоэтничное пространство: Истории Ивана Франко и Галиции	8	
7	Написання есе «Перспективи дослідження емоцій у конкретно-історичних дослідженнях»	8	
8	Написання дослідницького проекту	26	
	Разом за розділом 8	88	

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальне завдання з курсу – розробка та написання Проекту дослідницької роботи. Завдання передбачає набуття студентами навичок написання дослідницьких проектів на здобуття наукових грантів.

Елементи проекту:

Проблема – у цій частині студент повинен зазначити проблему, яку повинна вирішити його дослідницька робота. Довести, що ця проблема цікава та невирішена. Довести, що проект має новаторський характер зазначивши його зв'язок з **науковими дослідженнями та існуючими підходами**.

Мета роботи – автор проекту повинен вміти чітко визначати мету дослідницької роботи та надати якомога чіткіше основну ідею праці (сформулювати гіпотезу).

Методологія – передбачає вміння студента орієнтуватися у тому, в межах яких методологічних підходів можливе вирішення певних наукових проблем та пропонувати вирішення своєї проблеми з певних теоретичних і методологічних позицій. Автор проекту повинен назвати методи, які він планує використовувати та зазначити основний концептуальний інструментарій. Вказати на особливості методики роботи з джерелами (інтерв'ю, аналіз візуальних джерел, робота з архівними фондами, квантитативні дослідження, особливості роботи з его-документами і т.ін.). Студент повинен довести, що запропоноване дослідження має міждисциплінарний характер.

Значення проекту – студент повинен пояснити важливість реалізації проекту для розвитку певного дослідницького напрямку, спробувати визначити галузь застосування результатів проекту: дати відповідь на питання, кому і навіщо будуть потрібні його результати.

8. Методи навчання

Основною формою навчання є читання *лекцій* з тем курсу. Всі лекції супроводжуються мультимедійними *презентаціями*. На лекціях організовуються студентські дискусії з питань, що розглядаються.

Допоміжними методами навчання є проведення *консультацій* з проблем написання дослідницького проекту.

Самостійна робота студентів організовується за допомогою дистанційної системи навчання. *Курс розміщено у системі університетського дистанційного навчання*. Він містить базову та допоміжну літературу з кожної теми, завдання для проведення студентами самостійної роботи. Курс забезпечує можливість он-лайн консультування студентів викладачем.

9. Методи контролю

Поточний контроль рівня знань студентів передбачає перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль здійснюється за напрямками:

- контроль за відвідуванням занять студентами;
- контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання (читання обов'язкової наукової літератури) у ході опитування під час аудиторних занять та у системі дистанційного навчання;
- контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання матеріалу у вигляді перевірки індивідуального завдання «Проект дослідницької роботи».

Підсумковий контроль знань студентів здійснюється в кінці семестру у формі письмового заліку.

При виведенні загальної оцінки студента береться до уваги результати поточного та підсумкового контролю.

10. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1	Розділ 2		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	
T1	T2	T3	T4			100
				50		100
					50	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для дворівневої школи оцінювання	
90 – 100	зараховано	
70-89		
50-69		
1-49	не зараховано	

11. Рекомендоване методичне забезпечення

Основна література

1. Барг М.А. Категории и методы исторической науки. – М., 1984.
2. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. – Київ, 2012.
3. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. – Л., 1999.
4. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. – М., 2003.
5. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. – Київ, 2006.
6. Медушевская О. М. Теория и методология когнитивной истории. – М. 2008.
7. Могильницкий Б.Г. История исторической мысли XX века: становление новой исторической науки. – Томск, 2003.
8. Нові підходи до історіописання / За ред. П. Берка. – К., 2010.
9. Репина Л.П. Историческая наука на рубеже XX-XXI вв.: социальные теории и историографическая практика. – М., 2011.
10. Савельева И.М., Полетаев А.В. Знание о прошлом: теория и история : в 2-х т. – СПб, 2006.

Допоміжна література

1. Бермус А.Г. Введение в гуманитарную методологию. – М., 2007
2. Бродель Ф. История и общественные науки. Историческая длительность. // Философия и методология истории. – М., 1977.
3. Бурдые А. Биографическая иллюзия // Журнал «Интер». – 2002. – № 1. Режим доступа: <http://www.isras.ru/files/File/Inter/2002-01/6Burdie.pdf>
4. Валлерстайн И. Миросистемный анализ. Введение. – М., 2006.
5. Гуревич А.Я. Исторический синтез и Школа «Анналов». - М., 1993.
6. Девис Н. Возвращение Мартина Герра. – М. 1990.
7. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. – Л., 2007.
8. Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мира. – М., 1998.
9. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. – К., 2002.
10. Касавин И.Т. Междисциплинарное исследование: к понятию и типологии // Вопросы философии. – 2010. - №4
11. Копосов Н.Е. Как думают историки. – М., 2001.
12. Лаппо-Данилевский А.С. Методология истории. – М., 2006.
13. Лаптева М.П. Теория и методология истории. Курс лекций. – Пермь, 2006.

14. Леви Д. Биография и история // Современные методы преподавания новейшей истории : материалы из цикла семинаров при поддержке TACIS. – М. 1996.
15. Лубский А.В. Альтернативные модели исторического исследования. – М., 2005.
16. Людке А. История повседневности в Германии: Новые подходы к изучению труда, войны и власти. – М., 2010.
17. Мегилл А. Историческая эпистемология. – М., 2009.
18. Медушевская О.М. Теория исторического познания: избранные произведения – СПб, 2010.
19. Николаева И.Ю. Полидисциплинарный синтез и верификация истории. – Томск, 2010.
20. Поль Рикёр. Время и рассказ. Т. 1. Интрига и исторический рассказ. – М.; СПб., 1998.
21. Посохов С. И. Университет и город в Российской империи (вторая половина XVIII – первая половина XIX вв.). – Х., 2014.
22. Про А. Двенадцать уроков по истории. – М., 2000.
23. Репина Л.П. «Новая историческая наука» и социальная история. – М., 1998
24. Румянцева М.Ф. Теория истории. – М., 2002.
25. Селунская И.Б. Проблемы методологии истории. – М., 2003.
26. Словарь основных исторических понятий: избранные статьи в 2-х тт. – М., 2014.
27. Степин В.С. Теоретическое знание. М., 1999.
28. Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. – Л., 2004.
29. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – М., 2004.
30. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.

Інформаційні ресурси

- Центр исследований по философской антропологии Европейского гуманитарного университета (Беларусь) (www.ehu-international.org/)
- Інститут історії України НАН України (www.history.org.ua/)
- Научно-образовательный центр «Новая локальная история» (<http://www.newlocalhistory.com>)
- Российское общество интеллектуальной истории (<http://roii.ru/about>)
- Источниковедние.ру (<http://ivid.ucoz.ru>)
- Теория и история гуманитарного знания сегодня (<http://www.gumanitar-znanie.ru>)
- ACLS History E-Books Project (США) (www.historyebooks.org/)
- База даних рефератів дисертацій на сайті НБУВ імені В. І. Вернадського (http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=ARD_EX&P21DBN=ARD&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID)
- Научная электронная библиотека e-library (<http://elibrary.ru/defaultx.asp>)
- Сайт Historians.in.ua (<http://www.historians.in.ua/index.php/en/>)